YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2026-yil 5-son

VOLUME 6 / ISSUE 5 / 2026

DOI: https://dx.doi.org/10.51788/tsul.jurisprudence.65

ISSN: 2181-1938

DOI: https://dx.doi.org/10.51788/tsul.jurisprudence

MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT YURIDIK UNIVERSITETI

"Yurisprudensiya" – "Юриспруденция" – "Jurisprudence" huquqiy ilmiy-amaliy jurnali O'zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2020-yil 22-dekabrda 1140-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatidan o'tkazilgan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro'yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko'paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo'yicha mas'ul:
O. Choriyev

Muharrirlar:
E. Mustafayev, Y. Yarmolik, M. Sharifova, X. Yuldasheva, F. Usmonova, K. Abduvaliyeva

Musahhih:
M. Tursunov

Texnik muharrir:
U. Sapayev

Dizayner:
D. Rajapov

Tahririyat manzili:
100047. Toshkent shahri, Sayilgoh ko'chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Vebsayt: jurisprudence.tsul.uz
E-mail: lawjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1387

Tasdiqnoma
№ 174625, 29.11.2023.

Jurnal 2026-yil 21-oktabrda bosmaxonaga topshirildi.
Qog'oz bichimi: A4.
Shartli bosma tabog'i: 11,6.
Adadi: 100. Buyurtma: № 110.

TDYU bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili:
100047. Toshkent shahri, Sayilgoh ko'chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

TAHRIR HAY'ATI

BOSH MUHARRIR

Z. Esanova – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI

J. Allayorov – Toshkent davlat yuridik universiteti Huquqiy tadqiqotlar oliy maktabi direktori, yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, dotsent

MAS'UL MUHARRIR

N. Ramazonov – Toshkent davlat yuridik universiteti O'zbek tili va adabiyoti sho'basi mudiri, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

TAHRIR HAY'ATI A'ZOLARI

J. Blum – Amerika Qo'shma Shtatlarining Boston kolleji Huquq maktabi professori, huquq doktori (AQSH)

M. Vishovatiy – Polshaning Gdansk universiteti professori (Polsha)

M. Hayat – Muhammadiyah Malang universiteti o'qituvchisi (Indoneziya)

A. Xashimxonov – Toshkent davlat yuridik universiteti Yoshlar masalalari va ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha birinchi prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

A. Yakubov – Origin Uzbekistan ijrochi direktori, yuridik fanlar doktori, dotsent

M. Axmedshayeva – Toshkent davlat yuridik universiteti Davlat va huquq nazariyasi sho'basi professori, yuridik fanlar doktori

X. Xayitov – O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasi deputati, yuridik fanlar doktori, professor

E. Egamberdiyev – Toshkent davlat yuridik universiteti Huquqni sohalararo o'rganish fakulteti Tadqiqot markazi rahbari, yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Sh. Ismoilov – Toshkent davlat yuridik universiteti Mehnat huquqi sho'basi mudiri, yuridik fanlar doktori, dotsent

G. Uzakova – Toshkent davlat yuridik universiteti Ekologiya huquqi sho'basi mudiri, yuridik fanlar doktori, professor

G. Yo'ldasheva – Toshkent davlat yuridik universiteti Xalqaro huquq va inson huquqlari sho'basi professori, yuridik fanlar doktori

A. Yo'ldoshev – Toshkent davlat yuridik universiteti Ommaviy huquq fakulteti Tadqiqot markazi yetakchi ilmiy xodimi, yuridik fanlar doktori, dotsent

R. Altiyev – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoiy odil sudlov fakulteti dekani, yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, professor v.b.

M. Kurbanov – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish sho'basi professori v.b., yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori

S. Oripov – Toshkent davlat agrar universiteti Huquqshunoslik kafedrasi dotsenti, yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori

F. Hamdamova – Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti Xalqaro huquq va ommaviy huquq fanlari kafedrasi dotsenti v.b., yuridik fanlar doktori

D. So'fiyeva – Toshkent davlat yuridik universiteti Davlat va huquq nazariyasi sho'basi katta o'qituvchisi, yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori

УЧРЕДИТЕЛЬ: ТАШКЕНТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ

Правовой научно-практический журнал «Юриспруденция» – «Yurisprudensiya» – «Jurisprudence» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 22 декабря 2020 года с удостоверением № 1140.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Академии наук Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:
О. Чориев

Редакторы:
Э. Мустафаев, Е. Ярмолик,
М. Шарифова, Х. Юлдашева,
Ф. Усмонова, К. Абдувалиева

Корректор:
М. Турсунов

Технический редактор:
У. Сапаев

Дизайнер:
Д. Ражапов

Адрес редакции:
100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.
Тел.: (0371) 233-66-36 (1169)

Веб-сайт: jurisprudence.tsul.uz
E-mail: lawjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1387.

Свидетельство
от 29.11.2023 № 174625.

Журнал передан в типографию
21.10.2026.
Формат бумаги: А4.
Усл. п. л. 11,6. Тираж: 100 экз.
Номер заказа: 110.

Отпечатано в типографии
Ташкентского государственного
юридического университета.
100047, г. Ташкент,
ул. Сайилгох, 37.

© Ташкентский государственный юридический университет

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

З. Эсанова – проректор по научной работе и инновациям Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

Ж. Аллаёров – директор Высшей школы правовых исследований Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам, доцент

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

Н. Рамазонов – заведующий сектором узбекского языка и литературы Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по филологическим наукам, доцент

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

Дж. Блум – профессор юридической школы Бостонского колледжа (Бостон, США), доктор юридических наук

М. Вишоватый – профессор Гданьского университета (Гданьск, Польша)

М. Хаят – преподаватель Университета Мухаммадия Маланг (Индонезия)

А. Хашимхонов – первый проректор по делам молодёжи и духовно-просветительской работе Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

А. Якубов – исполнительный директор Origin Uzbekistan, доктор юридических наук, доцент

М. Ахмедшаева – профессор сектора теории государства и права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Х. Хайитов – депутат Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор

Э. Эгамбердиев – руководитель Исследовательского центра факультета междисциплинарного изучения права Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам, доцент

Ш. Исмоилов – заведующий сектором трудового права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, доцент

Г. Узакова – заведующая сектором экологического права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

Г. Юлдашева – профессор сектора международного права и прав человека Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

А. Юлдошев – ведущий научный сотрудник Исследовательского центра факультета публичного права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, доцент

Р. Алтиев – декан факультета уголовного правосудия Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам, и. о. профессора

М. Курбанов – и. о. профессора сектора уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

С. Орипов – доцент кафедры права Ташкентского государственного аграрного университета, доктор философии по юридическим наукам

Ф. Хамдамова – и. о. доцента кафедры международного и публичного права Университета мировой экономики и дипломатии, доктор юридических наук

Д. Суфиева – старший преподаватель сектора теории государства и права Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

FOUNDER: TASHKENT STATE UNIVERSITY OF LAW

"Yurisprudensiya" – "Юриспруденция" – "Jurisprudence" legal scientific and practical journal was registered by the Press and Information Agency of Uzbekistan on December 22, 2020 with certificate No. 1140.

The journal is included in the list of journals of the Higher Attestation Commission at the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan.

Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of journal materials are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:
O. Choriev

Editors:
E. Mustafaev, E. Yarmolik, M. Sharifova, Kh. Yuldasheva, F. Usmonova, K. Abduvalieva

Proofreader:
M. Tursunov

Technical editor:
U. Sapaev

Designer:
D. Rajapov

Editorial office address:
100047. Tashkent city,
Sayilgoh street, 35.
Phone: (0371) 233-66-36 (1169)

Website: jurisprudence.tsul.uz
E-mail: lawjournal@tsul.uz

Subscription index: 1387.

Certificate
№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 21.10.2026.
Paper size: A4. Cond.p.f: 11,6.
Units: 100. Order: № 110.

Published in the Printing house of Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city,
Sayilgoh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITORIAL BOARD

EDITOR-IN-CHIEF

Z. Esanova – Deputy Rector for Scientific Affairs and Innovations of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

DEPUTY EDITOR

J. Allayorov – Director of the Graduate School of Legal Research of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Associate Professor

EXECUTIVE EDITOR

N. Ramazonov – Head of the Department of Uzbek Language and Literature of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD

J. Blum – Professor of Law School of Boston College, Doctor of Law (Boston, USA)

M. Vishovatiy – Professor of the University of Gdańsk (Gdansk, Poland)

M. Hayat – Lecturer of the University of Muhammadiyah Malang (Indonesia)

A. Khashimhonov – First Deputy Rector for Youth Affairs and Spiritual and Educational Affairs of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

A. Yakubov – Executive Director of Origin Uzbekistan, Doctor of Law, Associate Professor

M. Akhmedshaeva – Professor of the Department of Theory of State and Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

Kh. Khayitov – Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor

E. Egamberdiev – Head of the Research Center of the Faculty of Interdisciplinary Studies of Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Associate Professor

Sh. Ismoilov – Head of the Department of Labor Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Associate Professor

G. Uzakova – Head of the Department of Environmental Law of the Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

G. Yuldasheva – Professor of the Department of International Law and Human Rights of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

A. Yuldoshev – Leading Research Fellow of the Research Center of the Faculty of Public Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Associate Professor

R. Altiev – Dean of the Faculty of Criminal Justice of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Acting Professor

M. Kurbanov – Acting Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

S. Oripov – Associate Professor of the Department of Law of Tashkent State Agrarian University, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

F. Hamdamova – Acting Associate Professor of the Department of International Law and Public Law of the University of World Economy and Diplomacy, Doctor of Law

D. Sufieva – Senior Lecturer of the Department of Theory of State and Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

MUNDARIJA

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY HUQUQ. MA'MURIY HUQUQ. MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

11 **RAXMANOV AKMAL ERGASHEVICH**
Insonning asosiy huquq va erkinliklarini ta'minlashda davlatning konstitutsiyaviy-huquqiy majburiyatlari: mazmuni, turlari va amalga oshirish mezonlari
22 **ABDURAYIMOV MUHAMMAD SUVANQUL O'G'LI**
Advokatlik faoliyatini raqamlashtirish va advokatlik sirini saqlash kafolatlari
30 **ALLAMBAYEV JAVLONBEK RUSTAMOVICH**
Bojxona organlarida ma'muriy huquqbuzarlik to'g'risidagi ishlarni yuritish tizimini takomillashtirish
38 **ASLONOVA NAFISA OLIMOVNA**
Tadbirkorlik subyektlarining halolligi prezumpsiyasi iqtisodiy huquqlarni sudda himoya qilishning protsessual kafolati sifatida

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

52 **TURDIALIYEV MUHAMMAD ALI PO'LATJON O'G'LI**
Sun'iy intellekt texnologiyalarining joriy etilishi munosabati bilan O'zbekiston Respublikasi bojxona qonunchiligini takomillashtirish istiqbollari
63 **KARIMOVA MADINA MIRZADJANOVNA, KAYUMOVA ASALYA SULTONMURODOVNA**
Venchur investitsiyalar hamda to'g'ridan to'g'ri investitsiyalar (private equity): huquqiy tartibot va shartnomaviy konstruksiyalardagi farqlar
74 **ABDUSAMATOV NURULLO QOBILJON O'G'LI**
Raqamli mulk fuqarolik huquqi obyekti sifatida

12.00.07 – SUD HOKIMIYATI. PROKUROR NAZORATI. HUQUQNI MUHOFAZA QILISH FAOLIYATINI TASHKIL ETISH. ADVOKATURA

82 **SOBITOVA UMIDAXON MUROD QIZI**
Sog'liqni saqlash sohasida korrupsiyaning oldini olishda prokuratura organlarining o'rni

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI. JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

92 **UTAYEV XUSNIDDIN XURRAMOVICH**
Raqamli muhitda mulkiy tajovuzlarni farqlashning jinoyat huquqiga oid mezonlari
101 **ABBOSOV MIRSULTON MIRSHAROF O'G'LI**
Sun'iy intellekt ishtirokida sodir etiladigan ayrim qilmishlarning obyektiv belgilari namoyon bo'lishi
110 **NEMATILLOYEV BAXROM VAXOBOVICH**
O'zbekiston jinoyat qonunchiligida "kiberjinoyat" tushunchasini takomillashtirishning nazariy-huquqiy asoslari

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA SUD EKSPERTIZASI

116 **XALILOV AKRAM UTAMURODOVICH**
Sud ekspertizasi institutining huquq tizimidagi o‘rni va sohaviy qonunchilikdagi kolliziyalarni bartaraf etish masalalari
123 **NOSIROV AMIRXON BAHODIR O‘G‘LI**
Axborot texnologiyalaridan foydalanib sodir etilgan firibgarlik jinoyatida isbotlash predmetining kriminalistik jihatlari

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

130 **YUNUSOV XAYDARALI MURATOVICH**
Xalqaro organlarga murojaat qilish huquqini ta’minlashning mintaqaviy mexanizmlari va tartib-taomillari
143 **MUSAYEV DJAMALIDDIN KAMALOVICH**
Giyohvandlik vositalarining noqonuniy muomalasiga qarshi kurashish: xalqaro-huquqiy hamkorlikni rivojlantirish tendensiyalari
154 **UMAROV RUSTAM ZULFUKAROVICH**
“Markaziy Osiyo – Xitoy” formati xalqaro-huquqiy tartibga solinishi: evolyutsiyasi, shartnomaviy-huquqiy bazasi va hamkorlikning institutsional mexanizmlari
166 **SAYFULLAYEVA MAHBUBA AZIM QIZI**
Xalqaro moliya markazlarida ingliz huquqini joriy etish va qo‘llash modellari: qiyosiy-huquqiy tahlil
174 **XUDAYBERGANOVA NIGINA TO‘LQIN QIZI**
Maxsus missiyalar institutining tarixiy rivojlanishi

HUQUQNI SOHALARARO TADQIQ ETISH

185 **XADJAYEVA SAODAT ANVAROVNA**
Yangi avlod ilmiy kadrlarini tayyorlashda zamonaviy huquqiy va institutsional mexanizmlar

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.02 – КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО. АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО. ФИНАНСОВОЕ И ТАМОЖЕННОЕ ПРАВО

11 **РАХМАНОВ АКМАЛ ЭРГАШЕВИЧ**
Конституционно-правовые обязанности государства по обеспечению основных прав и свобод человека: содержание, виды и критерии реализации

22 **АБДУРАЙИМОВ МУХАММАД СУВАНКУЛ УГЛИ**
Цифровизация адвокатской деятельности и гарантии сохранения адвокатской тайны

30 **АЛЛАМБАЕВ ЖАВЛОНБЕК РУСТАМОВИЧ**
Совершенствование системы производства по делам об административных правонарушениях в таможенных органах

38 **АСЛОНОВА НАФИСА ОЛИМОВНА**
Презумпция добросовестности субъектов предпринимательства как процессуальная гарантия судебной защиты экономических прав

12.00.03 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО. СЕМЕЙНОЕ ПРАВО. МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

52 **ТУРДИАЛИЕВ МУХАММАД АЛИ ПУЛАТЖОН УГЛИ**
Перспективы совершенствования таможенного законодательства Республики Узбекистан в связи с внедрением технологий искусственного интеллекта

63 **КАРИМОВА МАДИНА МИРЗАДЖАНОВНА, КАЮМОВА АСАЛЯ СУЛТОНМУРОДОВНА**
Венчурные и прямые инвестиции (private equity): сравнительный анализ правового регулирования и договорных конструкций

74 **АБДУСАМАТОВ НУРУЛЛО КОБИЛЖОН УГЛИ**
Цифровое имущество как объект гражданских прав

12.00.07 – СУДЕБНАЯ ВЛАСТЬ. ПРОКУРОРСКИЙ НАДЗОР. ОРГАНИЗАЦИЯ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ. АДВОКАТУРА

82 **СОБИТОВА УМИДАХОН МУРОД КИЗИ**
Роль прокуратуры в предупреждении коррупции в сфере здравоохранения

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

92 **УТАЕВ ХУСНИДДИН ХУРРАМОВИЧ**
Уголовно-правовые критерии разграничения имущественных посягательств в цифровой среде

101 **АББОСОВ МИРСУЛТОН МИРШАРОФ УГЛИ**
Проявление объективных признаков отдельных деяний, совершаемых с участием искусственного интеллекта

110 **НЕМАТИЛЛОЕВ БАХРОМ ВАХОБОВИЧ**
Теоретико-правовые основы совершенствования понятия «киберпреступление» в уголовном законодательстве Узбекистана

12.00.09 – УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС. КРИМИНАЛИСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЕ ПРАВО И СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

116 **ХАЛИЛОВ АКРАМ УТАМУРОДОВИЧ**
Место института судебной экспертизы в системе права и вопросы устранения коллизий в отраслевом законодательстве
123 **НОСИРОВ АМИРХОН БАХОДИР УГЛИ**
Криминалистические аспекты предмета доказывания по делам о мошенничестве, совершённом с использованием информационных технологий

12.00.10 – МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

130 **ЮНУСОВ ХАЙДАРАЛИ МУРАТОВИЧ**
Региональные механизмы и процедуры обеспечения права на обращение в международные органы
143 **МУСАЕВ ДЖАМАЛИДДИН КАМАЛОВИЧ**
Борьба с незаконным оборотом наркотических средств: тенденции развития международно-правового сотрудничества
154 **УМАРОВ РУСТАМ ЗУЛЬФУКАРОВИЧ**
Международно-правовое регулирование формата «Центральная Азия – Китай»: эволюция, договорно-правовая база и институциональные механизмы сотрудничества
166 **САЙФУЛЛАЕВА МАХБУБА АЗИМ КИЗИ**
Модели внедрения и применения английского права в международных финансовых центрах: сравнительно-правовой анализ
174 **ХУДАЙБЕРГАНОВА НИГИНА ТУЛКИН КИЗИ**
Историческое развитие института специальных миссий

МЕЖОТРАСЛЕВОЕ ИЗУЧЕНИЕ ПРАВА

185 **ХАДЖАЕВА САОДАТ АНВАРОВНА**
Современные правовые и институциональные механизмы подготовки научных кадров нового поколения

CONTENTS

12.00.02 – CONSTITUTIONAL LAW. ADMINISTRATIVE LAW. FINANCIAL AND CUSTOMS LAW

11 **RAKHMANOV AKMAL ERGASHEVICH**
Constitutional-legal obligations of the state in ensuring fundamental human rights and freedoms: content, types, and criteria for implementation
22 **ABDURAYIMOV MUKHAMMAD SUVANKUL UGLI**
Digitalization of advocacy activities and guarantees for maintaining advocacy confidentiality
30 **ALLAMBAEV JAVLONBEK RUSTAMOVICH**
Improving the system of administrative offense proceedings in customs authorities
38 **ASLONOVA NAFISA OLIMOVNA**
The presumption of good faith of business entities as a procedural guarantee for the judicial protection of economic rights

12.00.03 – CIVIL LAW. BUSINESS LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

52 **TURDIALIEV MUHAMMAD ALI PULATJON UGLI**
Prospects for improving the customs legislation of the Republic of Uzbekistan in connection with the introduction of artificial intelligence technologies
63 **KARIMOVA MADINA MIRZADJANOVNA, KAYUMOVA ASALYA SULTONMURODOVNA**
Venture capital investments vs private equity: differences in legal regulation and contractual structures
74 **ABDUSAMATOV NURULLO KOBILJON UGLI**
Digital property as an object of civil rights

12.00.07 – JUDICIAL BRANCH. PROSECUTOR'S CONTROL. ORGANIZATION OF LAW ENFORCEMENT. ADVOCACY

82 **SOBITOVA UMIDAKHON MUROD KIZI**
The role of the prosecutor's office in preventing corruption in the healthcare sector

12.00.08 – CRIMINAL LAW. CRIMINAL-EXECUTIVE LAW

92 **UTAEV KHUSNIDDIN KHURRAMOVICH**
Criminal law criteria for differentiating property offences in the digital environment
101 **ABBOSOV MIRSULTON MIRSHAROF UGLI**
Manifestation of the objective elements of certain acts committed with the participation of artificial intelligence
110 **NEMATILLOEV BAKHROM VAXOBOVICH**
Theoretical and legal foundations for refining the concept of "cybercrime" in the criminal legislation of Uzbekistan

12.00.09 – CRIMINAL PROCEEDINGS. FORENSICS, INVESTIGATIVE LAW AND FORENSIC EXPERTISE

116 **KHALILOV AKRAM UTAMURODOVICH**
The place of the institute of forensic examination in the legal system and issues of eliminating collisions in sectoral legislation
123 **NOSIROV AMIRKHON BAHODIR UGLI**
Forensic aspects of the subject of proof in fraud crimes committed using information technologies

12.00.10 – INTERNATIONAL LAW

130 **YUNUSOV KHAYDARALI MURATOVICH**
Regional mechanisms and procedures for ensuring the right to apply to international bodies
143 **MUSAEV DJAMALIDDIN KAMALOVICH**
Combating illicit drug trafficking: trends in the development of international legal cooperation
154 **UMAROV RUSTAM ZULFUKAROVICH**
International legal regulation of the “Central Asia–China” format: evolution, treaty framework, and institutional mechanisms of cooperation
166 **SAYFULLAEVA MAHBUBA AZIM KIZI**
Models for the introduction and application of english law in international financial centres: a comparative legal analysis
174 **KHUDAYBERGANOVA NIGINA TULQIN KIZI**
Historical development of the institution of special missions

INTERDISCIPLINARY STUDY OF LAW

185 **KHADJAEVA SAODAT ANVAROVNA**
Modern legal and institutional mechanisms for training a new generation of researchers

Kelib tushgan / Получено / Received: 18.09.2026
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 12.10.2026
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 21.10.2026

DOI: https://dx.doi.org/10.51788/tsul.jurisprudence.65005
UDC: 339.543:004.8(045)(575.1)

SUN’IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINING JORIY ETILISHI MUNOSABATI BILAN O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI BOJXONA QONUNCHILIGINI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI

Turdialiyev Muhammad Ali Po‘latjon o‘g‘li,
O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi
Yuridik ta’lim va sud-ekspertiza boshqarmasi boshlig‘i o‘rinbosari,
yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori,
O‘zbekiston Respublikasi Odil sudlov akademiyasi mustaqil izlanuvchisi
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-1969-6007
e-mail: m.turdialiyev@tsul.uz

Annotatsiya. *Mazkur maqolada bojxona munosabatlarini raqamlashtirish jarayonida sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishni huquqiy tartibga solishning nazariy-huquqiy masalalari tadqiq etilgan. Xususan, sun’iy intellekt texnologiyalarining bojxona ma’muriyatchiligiga joriy etilishi, avtomatlashtirilgan deklaratsiyalash tizimlari, sun’iy intellektga asoslangan risklarni boshqarish mexanizmlari hamda bojxona nazoratining raqamli shakllarini huquqiy tartibga solishdagi dolzarb jihatlar tahlil qilingan. Shuningdek, xalqaro tashkilotlar, jumladan, Jahon bojxona tashkiloti tomonidan ishlab chiqilgan raqamli bojxona standartlari hamda xorijiy davlatlarning ilg‘or tajribalari asosida bojxona munosabatlarida sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning huquqiy asoslari o‘rganilgan. O‘zbekiston Respublikasi Bojxona kodeksi 15- va 188-moddalarining amaldagi tahriri ilmiy-huquqiy jihatdan tahlil qilinib, bojxona tartib-taomillarini avtomatlashtirish, sun’iy intellekt tizimlari yordamida xavflarni tahlil qilish va masofaviy bojxona nazoratini amalga oshirishga oid mavjud huquqiy bo‘shliqlar aniqlangan. Tadqiqot natijasida bojxona munosabatlarini zamonaviy texnologik jarayonlarga moslashtirish, sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning huquqiy asoslarini mustahkamlash hamda O‘zbekiston Respublikasi Bojxona kodeksini takomillashtirishga qaratilgan normativ-huquqiy takliflar ishlab chiqilgan.*

Kalit so‘zlar: *sun’iy intellekt, bojxona huquqi, avtomatlashtirilgan deklaratsiyalash, raqamli bojxona, transchegaraviy savdo, bojxona tartib-taomillari, raqamli transformatsiya, elektron tijorat, xalqaro bojxona amaliyoti*

ПЕРСПЕКТИВЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ТАМОЖЕННОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН В СВЯЗИ С ВНЕДРЕНИЕМ ТЕХНОЛОГИЙ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА

Турдиалиев Мухаммад Али Пулатжон угли,
доктор философии по юридическим наукам,
самостоятельный соискатель Академии правосудия Республики Узбекистан,
заместитель начальника управления
юридического образования и судебной экспертизы
Министерства юстиции Республики Узбекистан

Аннотация. *В статье исследованы теоретико-правовые вопросы регулирования использования технологий искусственного интеллекта в процессе цифровизации таможенных отношений. В частности, проанализированы актуальные аспекты правового регулирования внедрения технологий искусственного интеллекта в таможенное администрирование, автоматизированных систем декларирования, механизмов управления рисками на основе искусственного интеллекта и цифровых форм таможенного контроля. Также на основе цифровых таможенных стандартов, разработанных международными организациями, в том числе Всемирной таможенной организацией, и передового опыта зарубежных государств изучены правовые основы использования технологий искусственного интеллекта в таможенных отношениях. Проведён научно-правовой анализ действующей редакции статей 15 и 188 Таможенного кодекса Республики Узбекистан, выявлены существующие правовые пробелы в части автоматизации таможенных процедур, анализа рисков с помощью систем искусственного интеллекта и осуществления дистанционного таможенного контроля. По результатам исследования разработаны нормативно-правовые предложения, направленные на адаптацию таможенных отношений к современным технологическим процессам, укрепление правовых основ использования технологий искусственного интеллекта и совершенствование Таможенного кодекса Республики Узбекистан.*

Ключевые слова: *искусственный интеллект, таможенное право, автоматизированное декларирование, цифровая таможня, трансграничная торговля, таможенные процедуры, цифровая трансформация, электронная коммерция, международная таможенная практика*

PROSPECTS FOR IMPROVING THE CUSTOMS LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN IN CONNECTION WITH THE INTRODUCTION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGIES

Turdialiev Muhammad Ali Pulatjon ugli,
Deputy Head of the Department of Legal Education
and Forensic Examination,
Ministry of Justice of the Republic of Uzbekistan,
Doctor of Philosophy (PhD) in Law,
Independent Researcher at the Academy of Justice
of the Republic of Uzbekistan

Abstract. *This article examines the theoretical and legal aspects of regulating the use of artificial intelligence technologies in the digitalization of customs relations. In particular, it analyzes current issues related to the introduction of artificial intelligence technologies into customs administration, automated customs declaration systems, AI-based risk management mechanisms, and the legal regulation of digital forms of customs control. Furthermore, the legal framework governing the use of artificial intelligence technologies in customs relations is explored in light of digital customs standards developed by international organizations, including the World Customs Organization, and advanced practices of foreign countries. The current provisions of Articles 15 and 188 of the Customs Code of the Republic of Uzbekistan are examined from a legal and scholarly perspective, identifying existing legal gaps concerning the automation of customs procedures, AI-assisted risk analysis, and the implementation of remote customs control. Based on the research findings, legislative proposals are developed to adapt customs relations to modern technological developments, strengthen the legal framework for the use of artificial intelligence technologies, and improve the Customs Code of the Republic of Uzbekistan.*

Keywords: *artificial intelligence, customs law, automated customs declaration, digital customs, cross-border trade, customs procedures, digital transformation, e-commerce, international customs practices*

Kirish

XXI asrda raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi xalqaro savdo munosabatlarining mazmuni va ularni huquqiy tartibga solish mexanizmlariga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Xususan, sun’iy intellekt (SI) texnologiyalarining davlat boshqaruvi, xalqaro savdo va bojxona ma’muriyatchiligiga keng ko‘lamda joriy etilishi bojxona munosabatlarini tashkil etishning zamonaviy modellarini shakllantirdi. Bugungi kunda bojxona organlari faoliyatida tovarlarni avtomatlashtirilgan tarzda deklaratsiyalash, xavflarni tahlil qilish va prognozlash, masofaviy monitoringni amalga oshirish hamda ma’lumotlarni real vaqt rejimida qayta ishlash kabi jarayonlar sun’iy intellekt texnologiyalaridan samarali foydalanish orqali amalga oshirilmoqda. Mazkur jarayonlar bojxona nazoratining samaradorligini oshirish, inson omili ta’sirini kamaytirish va transchegaraviy savdo operatsiyalarini soddalashtirish imkonini bermoqda.

Jahon amaliyoti shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy bojxona ma’muriyatchiligini raqamlashtirish davlatlarning iqtisodiy xavfsizligini ta’minlash hamda xalqaro savdo jarayonlarini optimallashtirishning muhim omillaridan biriga aylandi. Sun’iy intellekt texnologiyalarining bojxona tizimlariga integratsiyalashuvi bojxona nazoratini amalga oshirishning yangi shakllarini vujudga keltirib, tovarlar harakatini monitoring qilish, noqonuniy faoliyatni aniqlash va risklarni baholashning yanada takomillashgan mexanizmlarini joriy etish imkonini bermoqda. Ayniqsa, transchegaraviy elektron tijoratning rivojlanishi sharoitida bojxona tartib-taomillarini avtomatlashtirish va intellektual tizimlardan foydalanish zarurati yanada ortib bormoqda (Kaplan & Haenlein, 2019).

Xalqaro tajribada sun’iy intellekt texnologiyalaridan bojxona ma’muriyatchiligida foydalanishning huquqiy asoslarini shakllantirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Bojxona tartib-taomillarini soddalashtirish va uyg‘unlashtirishga oid xalqaro standartlar bojxona nazoratining zamonaviy texnologik vositalardan foydalangan holda amalga oshirilishini qo‘llab-quvvatlaydi. Xalqaro tashkilotlarning tavsiyalarida bojxona xizmatlarini raqamli transformatsiya qilish, risklarni boshqarishning intellektual tizimlarini joriy etish hamda bojxona operatsiyalarini avtomatlashtirishning huquqiy mexanizmlarini ishlab chiqish masalalari ustuvor yo‘nalish sifatida e’tirof etilgan.

Xorijiy davlatlar tajribasi ham bojxona sohasida sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning ijobiy natijalarini namoyon etmoqda. Rivojlangan davlatlarda bojxona nazoratida katta hajmdagi ma’lumotlarni qayta ishlash, xavflarni avtomatlashtirilgan tarzda baholash va elektron deklaratsiyalash tizimlaridan foydalanish bojxona ma’muriyatchiligining ajralmas qismiga aylanib ulgurdi. Natijada bojxona nazoratining samaradorligi oshishi bilan bir qatorda, halol tadbirkorlik subyektlari uchun qulay va shaffof huquqiy muhit shakllantirilmoqda (Hoekman & Kostecki, 2009). Shu bilan birga, mazkur munosabatlarni huquqiy tartibga solish masalalari sun’iy intellekt texnologiyalarining o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga oluvchi maxsus huquqiy mexanizmlarni ishlab chiqishni taqozo etmoqda.

O‘zbekiston Respublikasida ham bojxona sohasini raqamlashtirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. So‘nggi yillarda bojxona ma’muriyatchiligini takomillashtirish, elektron xizmatlar ko‘lamini kengaytirish hamda bojxona nazoratining zamonaviy usullarini joriy etish borasida salmoqli islohotlar amalga oshirildi. Biroq amaldagi Bojxona kodeksining ayrim normalari sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish bilan bog‘liq huquqiy munosabatlarni to‘liq tartibga solish imkonini bermaydi. Xususan, Bojxona kodeksida avtomatlashtirilgan deklaratsiyalash, sun’iy intellektga asoslangan risklarni boshqarish tizimlari, bojxonada raqamli texnologiyalardan foydalanish hamda sun’iy intellekt vositasida

amalga oshiriladigan bojxona nazoratining huquqiy tushunchalari mustahkamlanmagan. Shuningdek, amaldagi qonunchilikda bojxona nazoratining sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalangan holda amalga oshiriladigan shakllari, jumladan, avtomatlashtirilgan risklarni baholash va raqamli texnologiyalar yordamida masofaviy monitoringni amalga oshirishning huquqiy asoslari yetarli darajada o'z ifodasini topmagan (Republic of Uzbekistan, 2016). Mazkur holat esa sun'iy intellekt tizimlaridan foydalanishning huquqiy chegaralari va kafolatlarini aniq belgilash zaruratini yuzaga keltirmoqda.

Tadqiqotning maqsadi bojxona munosabatlarida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishni huquqiy tartibga solishning nazariy-huquqiy asoslarini tahlil qilish, xorijiy davlatlar tajribasi va xalqaro standartlarni o'rganish hamda O'zbekiston Respublikasi Bojxona kodeksini zamonaviy texnologik rivojlanish tendensiyalariga mos ravishda takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflarni ishlab chiqishdan iborat. Mazkur maqsaddan kelib chiqib, bojxona munosabatlarida sun'iy intellekt texnologiyalarining huquqiy mohiyatini tadqiq etish, Bojxona kodeksining 15- va 188-moddalarining amaldagi holatini tahlil qilish, avtomatlashtirilgan deklaratsiyalash va sun'iy intellektga asoslangan risklarni boshqarish tizimlarini huquqiy tartibga solishning o'ziga xos jihatlarini aniqlash hamda bojxona nazoratining zamonaviy shakllarini milliy qonunchilikka implementatsiya qilish istiqbollarini ilmiy jihatdan asoslash tadqiqotning asosiy vazifalari sifatida belgilangan.

Bojxona munosabatlarini raqamlashtirish va sun'iy intellekt texnologiyalaridan samarali foydalanishning huquqiy asoslarini takomillashtirish nafaqat bojxona nazoratining samaradorligini oshirishda, balki O'zbekiston Respublikasining global raqamli iqtisodiyotga integratsiyalashuvi hamda xalqaro savdo munosabatlarida raqobatbardoshligini ta'minlashda alohida ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot natijalari milliy bojxona qonunchiligini zamonaviy xalqaro standartlar asosida takomillashtirish hamda bojxona ma'muriyatchiligida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning huquqiy mexanizmlarini shakllantirishga qaratilgan ilmiy-huquqiy takliflar ishlab chiqish uchun nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Asosiy qism

Bojxona munosabatlarida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning nazariy-huquqiy asoslari

XXI asrda raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi davlat boshqaruvining deyarli barcha sohalarida zamonaviy texnologiyalarni joriy etish zaruratini yuzaga keltirdi. Xususan, xalqaro savdo hajmining ortishi, transchegaraviy elektron tijoratning rivojlanishi hamda bojxona operatsiyalarining murakkablashuvi bojxona ma'muriyatchiligini avtomatlashtirishning yangi mexanizmlarini ishlab chiqishni taqozo etmoqda. Shu nuqtayi nazardan, sun'iy intellekt texnologiyalari bojxona nazoratini amalga oshirish, risklarni boshqarish, ma'lumotlarni tahlil qilish va deklaratsiyalash jarayonlarini takomillashtirishning muhim vositasi sifatida namoyon bo'lmoqda.

Sun'iy intellekt tushunchasi ilk bor texnologik kategoriya sifatida shakllangan bo'lsada, bugungi kunda u huquqiy munosabatlarning ham ajralmas qismiga aylanib ulgurdi. Xalqaro miqyosda sun'iy intellekt inson tomonidan belgilangan maqsadlarga erishish uchun ma'lumotlarni tahlil qilish, o'rganish, prognozlash hamda muayyan qarorlar qabul qilish imkoniyatiga ega bo'lgan dasturiy-texnologik tizim sifatida e'tirof etiladi (Russel & Norvig, 2021). Zamonaviy yondashuvlarga ko'ra, sun'iy intellekt tizimlari nafaqat ma'lumotlarni qayta ishlash vositasi, balki davlat boshqaruvi jarayonlarini optimallashtiruvchi va qarorlar qabul qilishning samaradorligini oshiruvchi texnologik mexanizm sifatida ham baholanmoqda.

Bojxona ma'muriyatchiligida sun'iy intellektdan foydalanishning asosiy maqsad-

lari bojxona nazoratining samaradorligini oshirish, inson omili bilan bog‘liq xatolarni kamaytirish hamda transchegaraviy savdo jarayonlarini tezkor va shaffof amalga oshirishdan iboratdir. Xususan, sun’iy intellekt texnologiyalari katta hajmdagi ma’lumotlarni qisqa vaqt ichida tahlil qilish, noqonuniy tovar aylanmasini aniqlash, bojxona xavflarini prognozlash hamda bojxona nazoratini masofadan turib amalga oshirish imkoniyatlarini yaratmoqda. Jahon bojxona tashkiloti tomonidan 2025-yilda e’lon qilingan hisobotda sun’iy intellekt va mashinali o‘qitish texnologiyalari bojxona sohasini transformatsiya qiluvchi eng muhim texnologiyalardan biri sifatida e’tirof etilgan bo‘lib, mazkur texnologiyalar risklarni boshqarish, kontrabanda holatlarini aniqlash, hujjatlarni avtomatlashtirilgan tahlil qilish hamda bojxona operatsiyalarini raqamlashtirishda samarali qo‘llanayotgani ta’kidlangan (Fenwick et al., 2017).

Bugungi kunda “raqamli bojxona” (*Digital Customs* yoki *Smart Customs*) konsepsiyasi xalqaro bojxona amaliyotining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Mazkur konsepsiya bojxona xizmatlarini to‘liq yoki qisman raqamlashtirish, sun’iy intellekt, blokcheyn, IoT hamda bulutli texnologiyalardan foydalanish orqali bojxona tartib-taomillarining samaradorligini oshirishni nazarda tutadi. Jahon bojxona tashkiloti tomonidan amalga oshirilayotgan *Smart Customs* loyihasi doirasida sun’iy intellekt texnologiyalarining bojxona nazoratida qo‘llanishi bo‘yicha alohida tavsiyalar ishlab chiqilgan bo‘lib, unda bojxona organlarining texnologik tayyorgarligi, ma’lumotlar xavfsizligi, SI tizimlarini boshqarish hamda huquqiy tartibga solish masalalariga alohida e’tibor qaratilgan.

Xorijiy davlatlar tajribasi ham bojxona munosabatlarini raqamlashtirishning samaradorligini namoyon etmoqda. Xususan, Xitoy bojxona ma’muriyati sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish bo‘yicha yetakchi davlatlardan biri bo‘lib, bojxona nazoratining turli yo‘nalishlarida o‘nlab sun’iy intellekt modellarini joriy etgan. Mazkur tizimlar deklaratsiyalarni avtomatik tahlil qilish, xavflarni baholash hamda kontrabandaga qarshi kurashish jarayonlarida qo‘llanmoqda. Shuningdek, Shveysariya bojxona ma’muriyati ham sun’iy intellekt texnologiyalarini bojxona operatsiyalariga integratsiyalash bo‘yicha Jahon bojxona tashkiloti bilan hamkorlikda maxsus tadqiqot dasturlarini amalga oshirmoqda.

Bundan tashqari, xalqaro savdo munosabatlarining raqamlashtirilishi sun’iy intellekt texnologiyalarining ahamiyatini yanada oshirmoqda. Jahon savdo tashkilotining hisobotlariga ko‘ra, sun’iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi 2040-yilga borib xalqaro savdo hajmining sezilarli darajada oshishiga xizmat qilishi mumkin. Shu bilan birga, xalqaro savdo jarayonlarining avtomatlashtirilishi bojxona organlari oldiga yangi huquqiy va tashkiliy vazifalarni qo‘ymoqda (United Nations Conference on Trade and Development, 2025). Xususan, avtomatlashtirilgan deklaratsiyalash, sun’iy intellekt asosida xavflarni baholash hamda bojxona nazoratining masofaviy shakllarini huquqiy jihatdan tartibga solish zarurati yuzaga kelyapti.

O‘zbekiston Respublikasida ham bojxona munosabatlarini raqamlashtirish bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilayotgan bo‘lsa-da, amaldagi Bojxona kodeksida sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning huquqiy asoslari to‘laqonli tartibga solinmagan. Xususan, “avtomatlashtirilgan deklaratsiyalash”, “sun’iy intellektga asoslangan risklarni boshqarish tizimi”, “bojxonada raqamli texnologiyalar” kabi tushunchalarning qonunchilik darajasida mustahkamlanmagani, shuningdek, bojxona nazoratining zamonaviy raqamli shakllariga huquqiy maqom belgilanmagani mazkur sohadagi mavjud huquqiy bo‘shliqlarni yuzaga keltirmoqda. Shu sababli bojxona munosabatlarida sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning nazariy-huquqiy asoslarini tadqiq etish, xalqaro standartlar hamda xorijiy dav-

latlar tajribasi asosida O‘zbekiston Respublikasi Bojxona kodeksini takomillashtirish bo‘yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi.

O‘zbekiston Respublikasi Bojxona kodeksining 15-moddasini takomillashtirishning huquqiy masalalari

Bojxona munosabatlarini raqamlashtirish xalqaro savdo munosabatlarining jadal rivojlanishi hamda transchegaraviy elektron tijorat hajmining ortishi bilan chambarchas bog‘liqdir. Zamonaviy bojxona ma’muriyatchiligi nafaqat bojxona nazoratini amalga oshirish, balki katta hajmdagi ma’lumotlarni qayta ishlash, xavflarni oldindan aniqlash hamda deklaratsiyalash jarayonlarini avtomatlashtirishni ham o‘z ichiga oladi (Moens & Trone, 2010). Shu bois bojxona sohasida qo‘llanayotgan yangi texnologik vositalarning huquqiy maqomini qonunchilik darajasida belgilash alohida ahamiyat kasb etmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Bojxona kodeksining 15-moddasi bojxona munosabatlarida qo‘llanadigan asosiy tushunchalarni o‘zida mujassam etgan bo‘lib, mazkur norma bojxona qonunchiligining konseptual asosini tashkil etadi (Republic of Uzbekistan, 2016). Moddada bojxona brokeri, deklarant, deklaratsiya, bojxona operatsiyalari hamda bojxona nazoratiga oid qator tushunchalar o‘z ifodasini topgan bo‘lsa-da, amaldagi tahrirda sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish bilan bog‘liq tushunchalar o‘rin olmagan. Vaholanki, bugungi kunda bojxona ma’muriyatchiligida deklaratsiyalarni avtomatlashtirilgan tartibda qayta ishlash, risklarni sun’iy intellekt yordamida tahlil qilish hamda bojxona nazoratini raqamli texnologiyalar asosida amalga oshirish xalqaro amaliyotning ajralmas qismiga aylangan.

Mazkur holat amaldagi normaning texnologik taraqqiyot sur’atlaridan ma’lum darajada ortda qolayotganini ko‘rsatadi. Chunki huquqiy tushunchalarning qonunchilik darajasida mustahkamlanmagani sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish jarayonida huquqni qo‘llash amaliyotida turli talqinlarning yuzaga kelishiga sabab bo‘lishi mumkin. Shu jihatdan qaralganda, Bojxona kodeksining 15-moddasini zamonaviy texnologik munosabatlarga mos ravishda takomillashtirish zarurati mavjud.

Xalqaro bojxona amaliyotida “avtomatlashtirilgan deklaratsiyalash” instituti bojxona tartib-taomillarini soddalashtirishning muhim vositalaridan biri sifatida e’tirof etiladi. Jahon bojxona tashkilotining raqamli bojxona konsepsiyasiga ko‘ra, deklaratsiyalarni sun’iy intellekt texnologiyalari yordamida qayta ishlash bojxona operatsiyalarini tezlashtirish, inson omili bilan bog‘liq xatolarni kamaytirish hamda bojxona nazoratining samaradorligini oshirish imkonini beradi. Shu bilan birga, avtomatlashtirilgan deklaratsiyalash bojxona organlari va tashqi iqtisodiy faoliyat ishtirokchilari o‘rtasidagi ma’lumot almashinuvining shaffofligini ta’minlashga ham xizmat qiladi (Allende, 2022).

Huquqiy nuqtayi nazardan avtomatlashtirilgan deklaratsiyalash deklarantning huquq va majburiyatlarini bekor qilmaydi. Aksincha, sun’iy intellekt tizimlari deklaratsiyalash jarayonining texnologik vositasi sifatida namoyon bo‘lib, bojxona operatsiyalarining tezkorligini ta’minlaydi. Shu sababli mazkur institutning qonunchilik darajasida mustahkamlanishi deklaratsiyalashning zamonaviy shakllarini huquqiy jihatdan e’tirof etish imkonini beradi.

Bugungi kunda sun’iy intellekt texnologiyalarini eng samarali qo‘llash yo‘nalishlaridan biri risklarni boshqarish tizimlari hisoblanadi. Bojxona sohasida SI asosidagi risklarni boshqarish tizimlari katta hajmdagi ma’lumotlarni qisqa muddat ichida tahlil qilish, kontrabanda va bojxona qonunchiligi buzilishi ehtimolini prognozlash hamda xavf darajasi yuqori operatsiyalarni aniqlash imkoniyatiga ega. Xususan, mazkur tizimlar tovarlarning kelib chiqish mamlakati, narxi, tashish yo‘nalishi hamda tashqi iqtisodiy faoliyat ishtirokchilarining oldingi faoliyatini

kompleks tahlil qilish orqali bojxona nazoratining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Jahon bojxona tashkiloti tadqiqotlariga ko‘ra, sun’iy intellekt texnologiyalarini xavflarni boshqarish tizimlariga joriy etish bojxona resurslaridan samarali foydalanishni ta’minlaydi ва noqonuniy savdo operatsiyalarini aniqlash samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Shu sababli “SIga asoslangan risklarni boshqarish tizimi” tushunchasining Bojxona kodeksida mustahkamlanishi nafaqat huquqiy aniqlikni ta’minlaydi, balki bojxona ma’muriyatchiligini xalqaro standartlarga moslashtirishga ham xizmat qiladi (Singh, 2026).

Bundan tashqari, amaldagi qonunchilikda “bojxonada raqamli texnologiyalar” tushunchasining mavjud emasligi bojxona sohasida qo‘llanayotgan zamonaviy texnologik vositalarning yagona huquqiy maqomini belgilash imkonini cheklaydi. Mazkur tushuncha sun’iy intellekt tizimlari, ma’lumotlar bazalari, axborot tizimlari hamda boshqa raqamli texnologiyalarni yagona huquqiy kategoriya sifatida e’tirof etish imkonini beradi. Bu esa bojxona operatsiyalarining kelgusida yanada kengroq raqamlashtirilishi uchun mustahkam huquqiy asos yaratadi.

Shunday qilib, O‘zbekiston Respublikasi Bojxona kodeksining 15-moddasini takomillashtirish zarurati bir necha omillar bilan izohlanadi. Birinchidan, xalqaro bojxona amaliyotida sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning kengayib borayotgani milliy qonunchilikni zamonaviy tendensiyalarga moslashtirishni talab etmoqda. Ikkinchidan, avtomatlashtirilgan deklaratsiyalash hamda SI asosidagi risklarni boshqarish tizimlarining huquqiy maqomini qonunchilik darajasida belgilash bojxona munosabatlarida huquqiy aniqlikni ta’minlaydi (Allende, 2022). Uchinchidan, bojxonada raqamli texnologiyalar tushunchasining joriy etilishi bojxona ma’muriyatchiligini raqamlashtirishning istiqboldagi yo‘nalishlarini huquqiy jihatdan qo‘llab-quvvatlash imkonini beradi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, Bojxona kodeksining 15-moddasiga “avtomatlashtirilgan deklaratsiyalash”, “SIga asoslangan risklarni boshqarish tizimi” hamda “bojxonada raqamli texnologiyalar” tushunchalarini kiritish taklif etiladi. Mazkur o‘zgartirishlar bojxona munosabatlarini zamonaviy texnologik jarayonlarga moslashtirish, bojxona nazoratining samaradorligini oshirish hamda O‘zbekiston Respublikasining xalqaro raqamli bojxona standartlariga integratsiyalashuviga xizmat qiladi.

Bojxona nazoratida sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning huquqiy masalalari

Bojxona nazoratini amalga oshirishning zamonaviy mexanizmlari xalqaro savdo munosabatlarining rivojlanishi, transchegaraviy elektron tijorat hajmining ortishi hamda bojxona operatsiyalarining murakkablashuvi bilan bevosita bog‘liqdir. Mazkur jarayonlar bojxona organlari oldiga nafaqat nazoratning samaradorligini oshirish, balki katta hajmdagi ma’lumotlarni tezkor va ishonchli qayta ishlash vazifasini ham qo‘ymoqda (CAF Development Bank of Latin America, 2022). Shu sababli sun’iy intellekt va boshqa raqamli texnologiyalarni bojxona nazoratiga joriy etish bugungi kunda xalqaro amaliyotning ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida e’tirof etilmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Bojxona kodeksining 188-moddasida bojxona nazoratining asosiy shakllari, jumladan, hujjatlar va ma’lumotlarni tekshirish, bojxona ko‘rigi, shaxsiy ko‘rik, bojxona identifikatsiyasi hamda tovarlar chiqarilgandan keyingi bojxona nazorati nazarda tutilgan (Republic of Uzbekistan, 2016). Mazkur normalar an’anaviy bojxona nazoratini amalga oshirish uchun yetarli huquqiy asoslarni belgilab bergan bo‘lsa-da, amaldagi modda zamonaviy raqamli texnologiyalar, xususan, sun’iy intellekt tizimlaridan foydalanishga asoslangan bojxona nazoratining yangi shakllarini qamrab olmagan.

Bugungi kunda xalqaro amaliyot shuni ko‘rsatmoqdaki, bojxona nazorati faqatgi-

na inson omiliga asoslangan tizim sifatida emas, balki katta hajmdagi ma'lumotlarni avtomatik ravishda tahlil qiluvchi intellektual texnologik tizim sifatida ham shakllanmoqda. Xalqaro savdo hajmining jadal o'sishi bojxona organlari tomonidan har kuni millionlab ma'lumotlarni qayta ishlash zaruratini yuzaga keltirmoqda. Bunday sharoitda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish bojxona nazoratining samaradorligini oshirish hamda bojxona resurslaridan oqilona foydalanish imkonini beradi.

Sun'iy intellekt tizimlari yordamida avtomatlashtirilgan risklarni baholash bojxona ma'muriyatchiligida eng istiqbolli yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Mazkur texnologiyalar bojxona deklaratsiyalarini, tovarlarning kelib chiqish mamlakatini, tashish yo'nalishlarini, narx ko'rsatkichlarini hamda tashqi iqtisodiy faoliyat ishtirokchilarining avvalgi operatsiyalarini kompleks tahlil qilish imkoniyatiga ega. Natijada xavf darajasi yuqori bo'lgan operatsiyalar avtomatik ravishda aniqlanib, bojxona organlari resurslari aynan shunday operatsiyalarni chuqurlashtirilgan tartibda nazorat qilishga yo'naltiriladi (Fenwick et al., 2017).

Avtomatlashtirilgan risklarni baholash tizimlarining huquqiy tabiati shundan iboratki, ular inson tomonidan qabul qilinadigan yakuniy qarorni almashtirmaydi, balki bojxona organlarining qaror qabul qilish jarayonini samarali tashkil etishga xizmat qiladi. Shu sababli sun'iy intellekt tizimlarini bojxona nazoratining mustaqil subyekti sifatida emas, balki bojxona organlari tomonidan foydalaniladigan zamonaviy texnologik vosita sifatida baholash maqsadga muvofiqdir. Mazkur yondashuv xalqaro amaliyotda ham keng qo'llanib, bojxona nazoratining shaffofligi va huquqiy aniqligini ta'minlashga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish bojxona nazoratining yangi shakli – masofaviy bojxona nazoratini rivojlantirish imkonini bermoqda. Raqamli texnologiyalar yordamida amalga oshiriladigan masofaviy bojxona nazorati bojxona organlariga tovarlar va transport vositalari to'g'risidagi ma'lumotlarni real vaqt rejimida monitoring qilish imkoniyatini yaratadi. Xususan, zamonaviy sensorlar, ma'lumotlar bazalari, avtomatlashtirilgan monitoring tizimlari hamda sun'iy intellekt asosidagi analitik vositalardan foydalanish bojxona operatsiyalarining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Masofaviy bojxona nazoratining joriy etilishi bir qator huquqiy masalalarni ham yuzaga keltiradi. Xususan, sun'iy intellekt tizimlari tomonidan qayta ishlanadigan ma'lumotlarning ishonchliligi, axborot xavfsizligini ta'minlash hamda bojxona organlarining vakolatlari chegaralarini aniq belgilash alohida ahamiyat kasb etadi. Shu bois mazkur texnologiyalardan foydalanishning umumiy huquqiy asoslarini qonunchilik darajasida mustahkamlash zarur hisoblanadi (Giroud & Bonilla-Feret, 2025).

Xalqaro amaliyotda bojxona nazoratini raqamlashtirish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Jahon bojxona tashkiloti tomonidan ishlab chiqilgan *Smart Customs* konsepsiyasi doirasida sun'iy intellekt va mashinali o'qitish texnologiyalaridan foydalanish bojxona ma'muriyatchiligining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Mazkur hujjatlarda bojxona nazoratida xavflarni avtomatlashtirilgan tartibda baholash, ma'lumotlarni intellektual tahlil qilish hamda bojxona operatsiyalarini raqamlashtirish masalalari alohida yoritilgan. Shuningdek, xalqaro amaliyotda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish bojxona nazoratini soddalashtirish bilan bir qatorda, noqonuniy savdo operatsiyalarini aniqlash samaradorligini ham oshirmoqda.

Xitoy, Janubiy Koreya, Singapur hamda Yevropa davlatlarining bojxona ma'muriyatchiligida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish tajribasi mazkur texnologiyalarning amaliy samaradorligini namoyon etmoqda. Xususan, sun'iy intellekt yordamida

bojxona xavflarini prognozlash, tovarlarni avtomatlashtirilgan tarzda identifikatsiya qilish hamda masofaviy monitoring tizimlarini joriy etish bojxona tartib-taomillarini sezilarli darajada optimallashtirish imkonini bermoqda (Mani et al., 2026). Mazkur tajriba milliy qonunchilikni takomillashtirishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

O‘zbekiston Respublikasi Bojxona kodeksining 188-moddasi tahlili shuni ko‘rsatadiki, amaldagi normada bojxona nazoratining raqamli shakllarini mustaqil ravishda huquqiy tartibga soluvchi qoidalar mavjud emas. Xususan, sun’iy intellekt tizimlari yordamida avtomatlashtirilgan risklarni tahlil qilish hamda raqamli texnologiyalar asosida masofaviy bojxona nazoratini amalga oshirishning huquqiy asoslari belgilanmagan. Natijada mazkur texnologiyalarni amaliyotga keng joriy etish jarayonida huquqiy aniqlik bilan bog‘liq ayrim masalalar yuzaga kelishi mumkin.

Shu munosabat bilan Bojxona kodeksining 188-moddasiga sun’iy intellekt tizimlari yordamida avtomatlashtirilgan risklarni tahlil qilish va baholash, raqamli texnologiyalar yordamida tovarlar hamda transport vositalarini masofadan nazorat qilish kabi bojxona nazoratining yangi shakllarini kiritish ilmiy, amaliy jihatdan asoslangan taklif sifatida baholanishi mumkin. Bundan tashqari, bojxona nazoratini amalga oshirish jarayonida sun’iy intellekt tizimlari va boshqa raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatining qonunchilik darajasida mustahkamlanishi hamda ulardan foydalanish tartibini vakolatli davlat organi tomonidan belgilash bojxona ma’muriyatchiligini zamonaviy xalqaro standartlarga moslashtirishga xizmat qiladi.

Demak, Bojxona kodeksining 188-moddasini takomillashtirish nafaqat bojxona nazoratining samaradorligini oshirish, balki bojxona munosabatlarini raqamli transformatsiya qilish hamda O‘zbekiston Respublikasining xalqaro raqamli bojxona tizimiga integratsiyalashuvini ta’minlash nuqtayi nazaridan ham alohida ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

Bugungi kunda sun’iy intellekt texnologiyalarining jadal rivojlanishi davlat boshqaruvi va huquqiy munosabatlarning deyarli barcha sohalariga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Xususan, bojxona ma’muriyatchiligida sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish bojxona tartib-taomillarini soddalashtirish, transchegaraviy savdo jarayonlarini jadallashtirish, risklarni samarali boshqarish hamda inson omili bilan bog‘liq xatolarni kamaytirish imkonini bermoqda. Jahon bojxona tashkiloti, Yevropa Ittifoqi, AQSH, Singapur va Janubiy Koreya kabi davlatlarning ilg‘or tajribasi bojxona tizimida sun’iy intellekt va raqamli texnologiyalarni qo‘llash xalqaro savdo xavfsizligini ta’minlash bilan bir qatorda bojxona nazoratining samaradorligini ham sezilarli darajada oshirganini ko‘rsatmoqda.

Olib borilgan tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, O‘zbekiston Respublikasi Bojxona kodeksi zamonaviy raqamli texnologiyalarni joriy etish uchun zarur bo‘lgan umumiy huquqiy mexanizmlarni nazarda tutgan bo‘lsada, unda sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning o‘ziga xos jihatlarini tartibga soluvchi maxsus normalar mavjud emas. Xususan, Bojxona kodeksining 15-moddasida bojxona munosabatlarida qo‘llanadigan zamonaviy texnologik tushunchalarning huquqiy ta’rifi berilmaganligi, 188-moddada esa bojxona nazoratining yangi raqamli shakllari nazarda tutilmaganligi ushbu sohada muayyan huquqiy bo‘shliqlarni yuzaga keltirmoqda.

Tadqiqot davomida xalqaro hujjatlar, xorijiy davlatlar tajribasi hamda bojxona ma’muriyatchiligini raqamlashtirishning zamonaviy tendensiyalari qiyosiy-huquqiy jihatdan tahlil qilinib, milliy qonunchilikni takomillashtirishning ilmiy asoslari ishlab chiqildi. Xususan, sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish bojxona nazoratining samaradorligini oshirish, avtomatlashtirilgan deklaratsiyalash tizimlarini joriy etish hamda

intellektual risklarni boshqarish mexanizmlarini huquqiy jihatdan mustahkamlash zaruratini yuzaga keltirishi asoslab berildi.

Shundan kelib chiqib, O‘zbekiston Respublikasi Bojxona kodeksining 15-moddasini takomillashtirish maqsadida quyidagi qo‘shimcha va o‘zgartirishlarni kiritish maqsadga muvofiq:

1. Bojxona kodeksiga “avtomatlashtirilgan deklaratsiyalash” tushunchasini kiritish va uni sun’iy intellekt tizimlari yordamida insonning bevosita ishtirokisiz amalga oshiriladigan deklaratsiyalash jarayoni sifatida huquqiy jihatdan mustahkamlash;

2. “SIga asoslangan risklarni boshqarish tizimi” tushunchasini joriy etish hamda bojxona qonunchiligini buzish xavfini aniqlash, tahlil qilish va prognozlashda sun’iy intellekt algoritmlaridan foydalanishning huquqiy asoslarini belgilash;

3. “Bojxonada raqamli texnologiyalar” tushunchasini qonunchilikka kiritish orqali bojxona operatsiyalari va bojxona nazoratida foydalaniladigan axborot tizimlari, ma’lumotlar bazalari, sun’iy intellekt tizimlari hamda boshqa zamonaviy texnologik vositalarning huquqiy maqomini belgilash.

Mazkur takliflarning amaliy ifodasi sifatida O‘zbekiston Respublikasi Bojxona kodeksining 15-moddasini quyidagi normalar bilan to‘ldirish taklif etiladi:

1) “avtomatlashtirilgan deklaratsiyalash – bevosita inson ishtirokisiz sun’iy intellekt tizimlaridan foydalangan holda amalga oshiriladigan tovarlar va transport vositalarini deklaratsiyalash jarayoni”;

2) “SIga asoslangan risklarni boshqarish tizimi – bojxona qonunchiligini buzish xavfini tahlil qilish, prognozlash va aniqlash uchun sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanadigan dasturiy vositalar va algoritmlar majmuyi”;

3) “bojxonada raqamli texnologiyalar – bojxona operatsiyalari va bojxona nazoratida foydalaniladigan axborot tizimlari, dasturiy ta’minot, ma’lumotlar bazalari, sun’iy intellekt tizimlari va boshqa texnologik yechimlar”.

Shuningdek, tadqiqot davomida Bojxona kodeksining 188-moddasini takomillashtirish zarurati ham ilmiy jihatdan asoslandi. Zamonaviy bojxona ma’muriyatchiligi inson omiliga asoslangan nazoratdan ma’lumotlarga asoslangan intellektual nazorat tizimlariga o‘tishni talab etmoqda. Shu sababli bojxona nazoratining yangi shakllarini qonunchilik darajasida mustahkamlash dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Shundan kelib chiqib, Bojxona kodeksining 188-moddasiga quyidagi qo‘shimchalarni kiritish maqsadga muvofiq:

1) sun’iy intellekt tizimlaridan foydalangan holda avtomatlashtirilgan risklarni tahlil qilish va baholashni bojxona nazoratining mustaqil shakli sifatida e’tirof etish;

2) raqamli texnologiyalar yordamida tovarlar va transport vositalarini masofadan monitoring qilish institutini joriy etish hamda uning huquqiy asoslarini belgilash;

3) bojxona nazoratini amalga oshirishda sun’iy intellekt tizimlari va boshqa raqamli texnologiyalardan ma’lumotlarni yig‘ish, qayta ishlash hamda tahlil qilish maqsadlarida foydalanish imkoniyatini qonunchilik darajasida mustahkamlash;

4) sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish tartibini vakolatli davlat organi tomonidan belgilash orqali mazkur sohada huquqiy aniqlikni ta’minlash.

Mazkur takliflarning amaliy ifodasi sifatida Bojxona kodeksining 188-moddasiga quyidagi normalarni kiritish taklif etiladi:

1) “sun’iy intellekt tizimlaridan foydalangan holda avtomatlashtirilgan xavflarni tahlil qilish va baholash”;

2) “raqamli texnologiyalardan foydalangan holda tovarlar va transport vositalarini masofadan nazorat qilish”;

3) “bojxona nazoratini amalga oshirishda bojxona chegarasi orqali olib o‘tilayotgan tovarlar va transport vositalari to‘g‘risidagi ma’lumotlarni yig‘ish, tahlil qilish va qayta

ishlash jarayonlarini avtomatlashtirish uchun sun'iy intellekt tizimlari va boshqa raqamli texnologiyalardan foydalanish mumkin";

4) "bojxona nazoratini amalga oshirishda sun'iy intellekt tizimlaridan foydalanish tartibi O'zbekiston Respublikasi vakolatli davlat organi tomonidan belgilanadi".

Xulosa qilib aytganda, Bojxona kodeksiga taklif etilayotgan o'zgartirish va qo'shimchalar sun'iy intellekt texnologiyalarini bojxona ma'muriyatchiligiga bosqichma-bosqich va xavfsiz integratsiya qilishning huquqiy asoslarini yaratadi. Mazkur takliflarning amalga oshirilishi bojxona nazoratining samaradorligini oshirish, transchegaraviy savdo jarayonlarini soddalashtirish, risklarni boshqarish tizimini takomillashtirishga, O'zbekiston Respublikasining xalqaro raqamli bojxona makoniga integratsiyalashuviga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ushbu o'zgartirishlar Jahon bojxona tashkilotining bojxona ma'muriyatchiligini raqamlashtirish bo'yicha zamonaviy standartlari va xalqaro tendensiyalariga ham to'liq mos keladi.

REFERENCES

Allende, J. (2022). *World Customs Organization*. Springer International Publishing.

Anderson, D., Belcineanu, A.-I., & Tzvetkova, M. (2025). *AI for border management and customs controls*. Publications Office of the European Union. https://doi.org/10.2760/1286492

CAF Development Bank of Latin America. (2022). *The strategic and responsible use of artificial intelligence in the public sector of Latin America and the Caribbean*. OECD Publishing.

Fenwick, M., Kaal, W. A., & Vermeulen, E. P. (2017). Regulation tomorrow: What happens when technology is faster than the law? *American University Business Law Review, 6*(3).

Ghiran, A., Hakami, A., Bontoux, L., & Scapolo, F. (2020). *The future of customs in the EU 2040*. Publications Office of the European Union.

Giroud, A., & Bonilla-Feret, S. (2025). *World investment report 2024: Investment facilitation and digital government*. United Nations Conference on Trade and Development.

Hoekman, B. M., & Kostecki, M. M. (2009). *The political economy of the world trading system: The WTO and beyond*. Oxford University Press.

Kaplan, A., & Haenlein, M. (2019). Siri, Siri, in my hand: Who's the fairest in the land? On the interpretations, illustrations, and implications of artificial intelligence. *Business Horizons, 62*(1), 15–25.

Mani, T. N., Kodali, S. K., Joshi, P., & Saravanan, S. (2026). *Artificial intelligence: A modern approach*. BR Publications.

Moens, G., & Trone, J. (2010). *Commercial law of the European Union* (Vol. 4). Springer.

Radjapova, L. S. (2026). Improving digitalization processes in the customs system of the Republic of Uzbekistan. *Academic Journal of Digital Economics and Stability, 39*(2), 259–267. https://doi.org/10.51699/economics.v39i2.1205

Republic of Uzbekistan. (2016). *Customs Code of the Republic of Uzbekistan.* https://lex.uz/docs/2876354

Saidov, A., Dustmukhamedov, A., & Khakimova, F. (2024). Problematic issues in the organization of customs control related to the application of artificial intelligence methods. *AIP Conference Proceedings, 3004*(1), Article 050003.

Singh, R. (2026). *The role of artificial intelligence in customs clearance and export-import documentation*. SSRN. https://doi.org/10.2139/ssrn.6737918

Russel, S. J., & Norvig, P. (2021). *Artificial intelligence: A modern approach* (4th ed.). Pearson.

United Nations Conference on Trade and Development. (2025). *Trade and development report 2025: On the brink: Trade, finance and global uncertainty*. Stylus Publishing.

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2026-YIL 5-SON

VOLUME 6 / ISSUE 5 / 2026

DOI: https://dx.doi.org/10.51788/tsul.jurisprudence.65

DOI: https://dx.doi.org/10.51788/tsul.jurisprudence